

NÁRODNÍ KONVENT

Vnější politika EU vůči Africe z perspektivy České republiky

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu
Národního konventu o EU konaného dne 18. prosince 2020

Doporučení vypracoval Vilém Řehák

AMO.CZ

Úvod do problematiky

V průběhu roku 2020 probíhala intenzivní jednání mezi Evropskou unií a zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří o novém rámci pro rozvojovou, hospodářskou a politickou spolupráci na další období (tzv. post-Cotonou). Výchozí situace však byla výrazně odlišná od doby před dvaceti lety s ohledem na proměnu africké kontinentální institucionální struktury, rostoucí roli nových aktérů v Africe, proměňující se bezpečnostní rámec na kontinentě, postupující ekonomickou integraci a výrazně větší význam individuální migrace. Evropská komise spolu s Vysokým představitelem EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku představili v březnu 2020 návrh nové strategie pro vztahy s Afrikou, který je postaven na tématech zelené transformace, digitální transformace, udržitelného růstu, míru a bezpečnosti, dobrého vládnutí a migrace a mobility. Aktuální evropské debaty o posílení strategického partnerství s Afrikou představují příležitost i pro českou zahraniční politiku, včetně možnosti přinést do této debaty zcela jinou perspektivu nahlížení na euro-africké vztahy a pomoci tak nalézt cestu k novému strategickému a rovnocennému partnerství obou kontinentů. Česká republika není zatížena koloniální minulostí a naopak může navázat na dlouhodobou bilaterální spolupráci s řadou afrických zemí.

Rámec diskuze kulatého stolu

Diskuse se vedla o čtyřech okruzích otázek:

1. Jaké jsou sdílené zájmy Evropy a Afriky? Může být spolupráce založena na sdílených hodnotách a představách o budoucím uspořádání globálních vztahů?
2. Jak mohou trendy ekonomické integrace a ekonomického nacionalismu v Africe ovlivnit diskuzi o budoucím nastavení ekonomických vztahů EU a Afriky?
3. Jak ovlivní migrační pakt jednání o nové dohodě a celkově vztahy mezi oběma partnery? Jaká bude pro africké země přidaná hodnota spolupráce s EU, pokud jiní nezápadní partneři prosazují přístup, jenž je založen naopak na absenci jakýchkoliv podmínek pro africké vlády?
4. Budou mít evropské snahy o nastavení nové kvalitativní formy partnerství s Afrikou dopad i na český přístup vůči Africe? Jaké jsou a jaké by měly být priority české zahraniční politiky vůči Africe? Jaké lze očekávat přínosy aktivního českého působení v Africe pro africké země, EU a ČR? Kdo jsou pro Českou republiku při realizaci její africké strategie klíčoví partneři?

Podkladem pro diskusi byl dokument zpracovaný Asociací pro mezinárodní otázky (AMO), která byla odborným garantem kulatého stolu, a tři stanoviska k diskusním otázkám, připravená Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Ostravskou univerzitou.

Úvodní slovo přednesla státní tajemnice pro evropské záležitosti **Milena Hrdinková**, která poukázala na význam Afriky pro Evropskou unii vzhledem k rozvíjejícím se politickým, ekonomickým i bezpečnostním vztahům. Afrika začíná být stále důležitější i pro českou zahraniční politiku, byť se zatím stále ještě jedná o téma spíše vzdálené.

Nicol Adamcová (MZV) potvrdila, že Afrika je jednou z priorit EU a stále více i České republiky. České aktivity jsou zasazeny do evropského rámce, jedná se nicméně o oboustranný proces, kdy i Česká republika se snaží na evropské úrovni prosadit své vlastní priority. Hlavním narativem vztahů obou kontinentů je posilování stability a udržitelného rozvoje. Současná koronavirová krize se svými zásadními dopady na zdravotní systémy i ekonomiky afrických zemí jen podtrhla naléhavost úkolů v obou těchto oblastech. Základem

pro novou evropskou strategii vůči Africe je zdůraznění principu partnerství, výzvou pro toto partnerství nicméně je jak výrazná heterogenita afrického kontinentu, tak nižší míra integrace Africké unie ve srovnání s EU.

Petr Kulovaný (MPO) se ve své prezentaci zaměřil na ekonomické pozadí česko-afrických vztahů a zdůraznil nutnost komplexního přístupu kombinujícího stabilizační aktivity, podporu rozvoje a investic a rozvojovou pomoc. Z evropského pohledu je stěžejní podporovat rozvoj regionální integrace v Africe (včetně projektu celoafrické zóny volného obchodu) a větší zapojení Afriky do multilaterálních organizací. Budoucí vztahy obou kontinentů budou stát na společně sdílených zájmech, mezi něž patří bezpečnost, ekonomický rozvoj, růst životní úrovně obyvatel a vědecko-výzkumná spolupráce. Ve svém příspěvku zmínil také roli Číny v současné Africe a riziko prohlubující se závislosti Afriky na Číně.

Kateřina Rudincová (Ostravská univerzita) vyzdvihla provázanost obou kontinentů a sdílené hodnoty, které se vztahují k naplnění cílů udržitelného rozvoje a k řešení globálních výzev, jako jsou klimatická změna, bezpečnost a demografie. Přidanou hodnotou EU proti jiným partnerům je dlouhodobé partnerství a zaměření na udržitelnost projektů. Ve svém příspěvku také upozornila na to, že klíčem pro rozvoj Afriky je nejen ekonomický, ale i lidský potenciál spojený s tzv. demografickou dividendou. Z pohledu české zahraniční politiky je důležité udržet proaktivní přístup, posilovat jednotlivé ambasády v Africe, prohlubovat mezirezortní spolupráci a budovat vzájemně výhodná partnerství.

Na závěr úvodního bloku představila **Pavčina Janebová** (AMO) hlavní teze podkladového dokumentu. Autoři upozornili na to, že tzv. post-Cotonou jednání o budoucím nastavení strategických vztahů mezi EU a zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří se odehrává ve zcela jiném kontextu, než když byla před dvaceti lety dojednávána současná smlouva. Konkrétně vyzdvihli pět určujících trendů (institucionální struktura s klíčovou rolí Africké unie, rostoucí role nových aktérů na kontinentu v čele s Čínou, změna bezpečnostního rámce a nárůst islámského radikalismu, prohlubující se ekonomická integrace, globální migrace) a výzvy, které s sebou nesou pro budoucí nastavení vzájemných vztahů. Podle autorů je nutné budoucí partnerství založit na spolupráci obou organizací (tedy Evropská unie/Africká unie spíše než EU/Afrika), současně ale vždy brát v potaz specifický lokální kontext.

Následné debaty se zúčastnili zástupci a zástupkyně Evropské komise, Ministerstva zahraničních věcí, think-tanků, sociálních partnerů a neziskových organizací, konkrétně **Vladimír Špidla** (Masarykova demokratická akademie), **Nicol Adamcová** (MZV), **Pavel Fára** (Svaz průmyslu a dopravy), **Josef Kučera** (AMO), **Marie Beranová** (MZV), **Vilém Řehák** (AMO), **Petr Mooz** (Evropská komise), **Dana Plavcová** (Člověk v tísni) a **Bronislava Tomášová** (MZV). Z diskuze vyplynula tři klíčová témata pro budoucí euro-africké vztahy.

Prvním tématem je klimatická změna. V současné době se klimatická změna nemusí jevit v Africe jako významná vzhledem k nižší potřebě mitigačních aktivit v porovnání s tradičními průmyslovými velmocemi. O to větší význam však budou mít adaptační opatření, která bude třeba realizovat v následujících dekádách. Dopady změny klimatu (spolu s demografickými faktory) mohou zapříčinit ekologickou migraci. Spolupráce s EU může být v tomto ohledu naprosto zásadní, ostatně i pro EU se jedná o jedno z partnerství navržené v nové strategii s Afrikou. Skutečností však je, že Evropská komise navrhovala pro nové období výrazné navýšení rozpočtu na rozvojové aktivity, což ovšem Evropská rada v rámci kompromisního návrhu evropského víceletého finančního rámce neakceptovala. Kromě tradičních nástrojů rozvojové politiky (kterou bude potřeba násobně navýšit) tak budou v řešení dopadů změny klimatu stále větší roli hrát i obchodní a finanční nástroje a zapojení soukromých zdrojů. Adaptační politika tak představuje nejen výzvu, ale i zajímavou příležitost nejen pro Českou republiku.

Druhým tématem je migrace a nutnost spolupráce pro její řízení, včetně navracení migrantů do zemí původu. V politické rovině Česká republika jednoznačně podporuje řešení migrace v zemích původu. Klíčové je nicméně posílení integrovaného přístupu, který propojí bezpečnostní aktivity s problematikou udržitelného rozvoje a klimatickou politikou. Tento přístup musí přinést ucelená holistická řešení v podobě velkých programů, v jejichž rámci budou realizovány jednotlivé projekty založené na porozumění sociálního kontextu, podpoře lokálních komunit a podpoře lidského rozvoje. Partnerem na africké straně musí být nejen tamní vlády, ale i občanská společnost a soukromý sektor. Jak nicméně v průběhu debaty zaznělo, větší část migrace v Africe probíhá uvnitř kontinentu, s dopady na země zdrojové, tranzitní i cílové.

Třetím tématem je role Číny a reakce EU na prohlubující se čínské aktivity v Africe. Evropská unie má nespornou výhodu v transferu technologií a know-how, naopak slabou stránkou je schopnost vytěžit ze svých aktivit v Africe pozitivní image. Stále platí, že Evropská unie realizuje v Africe aktivity s velkým dopadem, ale málo viditelné, zatímco Čína klade důraz na aktivity vysoce viditelné, byť s omezeným dopadem. V návaznosti na aktuální koronavirovou krizi a evropskou pomoc Africe byla zahájena aktivita Team Europe, která má ambici podpořit viditelnost aktivit EU.

Napříč tématy pak byla diskutována otázka české zahraniční politiky vůči Africe a spolupráce na evropské úrovni. Hlavními partnery jsou zejména Francie, Německo a Španělsko, obecně nicméně platí, že se při prosazování priorit vytvářejí koalice zemí s obdobným postojem. Důležitá je vždy role předsednické země. Portugalské předsednictví již avizovalo, že i pro něj bude spolupráce s Afrikou jednou z hlavních priorit. Potenciál může skrývat spolupráce zemí střední a východní Evropy, z nichž řada začíná posilovat své aktivity v Africe.

Navrhovaná doporučení

Závěry diskuze kulatého stolu Národního konventu lze shrnout do následujících doporučení:

Doporučení Národního konventu o EU:

- 1. Česká zahraniční politika by měla udržet svůj proaktivní přístup.** Na národní úrovni je vhodné iniciovat a podporovat širší celospolečenskou debatu o českých prioritách ve vztazích s Afrikou, posilovat jednotlivé ambasády v Africe a prohlubovat mezirezortní spolupráci. Na evropské úrovni by česká diplomacie měla prohlubovat stávající a budovat nová partnerství s ostatními členskými státy na bázi sdílených priorit. Ve vztazích s Afrikou je pak nutné budovat vzájemně výhodná partnerství, která budou reflektovat strategické priority obou stran.
- 2. Čína se v uplynulých dvou dekadách stala jedním z hlavních aktérů v Africe. I přesto platí, že EU je nadále zdaleka největším obchodním, investičním i rozvojovým partnerem Afriky. Přidanou hodnotou EU proti jiným partnerům je dlouhodobé partnerství, zaměření na udržitelnost projektů a přenos technologií a know-how. EU by nadále měla posilovat výše uvedené aspekty svých rozvojových aktivit a současně zvýšit své úsilí při budování pozitivní image v Africe** tak, aby aktivity měly nejen velký dopad, ale také velkou viditelnost. EU by v daném kontextu neměla rezignovat na své hodnoty a spolupráce by měla probíhat na více úrovních včetně soukromého, neziskového a veřejného sektoru, akademické sféry i diaspory.
- 3. Zásadním tématem** spolupráce v nadcházejících dekadách **bude otázka změny klimatu a adaptace Afriky na ni.** Dopady změny klimatu (spolu s demografickými faktory) mohou zapříčinit ekologickou migraci. **Klíčové je posílení integrovaného přístupu, který propojí bezpečnostní aktivity s problematikou udržitelného rozvoje a klimatickou politikou.** Tento přístup musí přinést ucelená holistická řešení v podobě velkých programů, v jejichž rámci budou realizovány jednotlivé projekty založené na porozumění sociálního kontextu, podpoře lokálních komunit a podpoře lidského rozvoje.
- 4. Jedním z hlavních témat euro-afričských vztahů je a bude problematika nelegální migrace.** Z pohledu Evropské unie i České republiky **je klíčové řešit migraci přímo v zemích původu, a to jak z pohledu ex ante řešení (bezpečnostní spolupráce, ekonomický rozvoj, posilování místních institucí, zvyšování životní úrovně, boj s nelegální migrací), tak z pohledu ex post (rychlé navracení nelegálních migrantů do zemí původu).** Je nicméně **nutné tato řešení realizovat ve spolupráci s africkými partnery**, včetně pobídek ve formě rozvojové pomoci či vízové politiky.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno, a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu, na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU), Facebooku [@konventeu](https://www.facebook.com/konventeu) a na instagramovém profilu [@narodnikonvent](https://www.instagram.com/narodnikonvent).